

סוטה יג

משה שווערד

1. ספר ילקוט ישעיהו

ואומרת עתידה אמי שתלד וכו'. וא"ת למה היתה הנבואה ע"י מרים, ולא היתה הנבואה ע"י אהרן, ונראה לומר כי נבואה זאת היתה ראויה למרים כי הגאולה ע"י משה ואהרן, כדכתיב, ולפיכך לא היה אהרן מתנבא על זה שתמיד הנביא מתנבא על דבר שיהיה אל אחר, ואין מתנבא על אשר יקרה לעצמו, ולפיכך אילו היה אהרן מתנבא על לידת המושיע היה מתנבא על עצמו, שהרי אין משה בלא אהרן ושניהם נחשבו כאחד בגאולה הזאת, ולפיכך היתה הנבואה למרים ולא לאהרן, ואפשר משום שאהרן היה פחות משלש שנים ולא היה ראוי להכיר את בוראו בפחות משלש שנים, וכדאמרינן (נדרים לב, א) גבי אברהם, בן שלש שנים הכיר את בוראו ומשמע דפחות לא. (חידושי אנדות מהר"ל).

2. קרן אורה מסכת סוטה דף יג עמוד א

תנא שלשים וששה כתרים כו'. יש לכיין מספר הזה לעומת ל"ו כריתות האמורות בתורה, אשר המה גורמין להפרד הנפש ממקורה. אבל המקיימן דבקה נפשו במקורה להיות בזיו השכינה בעטרה על ראשה, וכתר הוא היפוך כרת. וכמבואר בדברי הראשונים ז"ל. ע"כ יעקב אבינו ע"ה אשר לא מת ודבקה נפשו בחיים לעולם נתלו לו כל השלשים וששה כתרים. והבן כי נכון הוא.

3. קרן אורה מסכת סוטה דף יג עמוד א

איהו קברה ללאה האי דפייש ידידי הוא. יבואר ע"פ דברי זוה"ק (ח"א רכ"ג ע"א) כי לאה אמנו הוציאה עצמה מגורלו של עשו ע"י תפלתה ודמעתה. וכאשר לא זכה בה הרשע בחייו רצה לזכות בה במותו. ומפני שנתן עיניו במה שאינו שלו. ע"כ מחייה בקולפי ונתרן עיניו. וצדיק ישמח כי חזוה נקם.

4. חתם סופר על בראשית פרק מט פסוק כא

נפתלי אילה, פירש"י במס' סוטה [י"ג]. דרש"י לי' ע"ש. יש לעיני' בהאי עובדא מה עלה על דעת בני עשו וכי לא ידעו שיש לבני יעקב שטר מכירה, ומה עלה על דעת חושים שהרג את עשו וכי שאר בני יעקב לא יכלו לעשות כן אלא שרצו לזכות בדין ע"י שטר מכירה ולא בחיל ובכח וא"כ מה נשתנה חושים. ונ"ל דבני עשו רצו לטעון אעפ"י שמכר לו חלקו במערת המכפלה מ"מ קיי"ל [ב"ב ק' ע"ב] המוכר קברו ודרך קברו בני משפחה באין וקוברין אותו בעל כרחו משום פגם משפחה נמצא שאין במכירה זו ממש, ולעומת זה יטענו בני יעקב אדרבא יעקב הוא הבכור וראוי לו לפי כבוד המשפחה להקבר אצל אבותיו ולא עשו, ועל זה יטענו בני עשו הלא השטר מכירה שהבאתם אתם בני יעקב שנתן עשירית רב בעד מערת המכפלה [כ"ב ק' ה'], ואילו היה חלק בכורה שלו לא היה לוקח מעשו בממון הרבה כל כך, אע"כ הודה שאינו בכור ולא באתם אלא מצד המכר והדרן הנ"ל המוכר קברו ומקום קברו באין בני משפחה וקוברין אותו על כרחו, ומ"מ רץ נפתלי להביא שטר מכירה דמ"מ ינצחו הם בדינם, דנגד טענת בני עשו יטענו הם לעולם יעקב הבכור והא דקנס מערת המכפלה במחיר רב דקיי"ל עביד איניש דזבין דינא ר"פ חזקת הבתים, ע"ש פי' מה שיכול לזכות בדין עביד איניש דזבנא בוויזי ולא לעמוד בדניא ודיינא ויזכו בני יעקב - ואמר' פ"ק דפסחים ההוא גברא דהוה אמר דונו לי דינאי פירש"י שהיה אומר על כל דבר ניזול לדיין לדין משפטינו, אמרו מבני דן אתי דכתיב דן ידן עמו, נמצא לפ"ז חושים בן דן דאמר דונו לי דינאי לא ינצחו במשפט עם בני עשו שלא יוכלו לטעון עביד איניש דזבין דינא, ע"כ הרגו לעשו וורקו בעטפ"י דיצחק וא"ל טול חלקך. [תקצ"ג].

5. שיטה מקובצת מסכת סוטה דף יג עמוד א

אבי אבא מוטל בבזיון שקל זולפא. תימא דבירושלמי דכתובות (פ"א הלכה ה') קאמר דמסורת בידם דיהודה קטליה לעשו שנאמר ידך בעורף אויבך. ושמא שנים הרגו אותו. תוספי הרא"ש ז"ל. (וכן כתבו התוס' בגיטין דף נ"ה עמוד ב').

6. ספר שערים מצויינים בהלכה

דף יג. חושים בריה דדן תמן הוה כו'. ראיתי מדקדקים דהכא קתני דחושים בריה דדן הרג לעשו, וכירושלמי כתובות (פ"א ה"ה) איתא, דמה"ט היה המנהג ביהודה לייחד עם כלתו קודם החופה ולפעמים בא עליה, משום דהגזירה שיבעל ההגמון תחלה היה ביהודה, שהיה קבלה בידם ביד מלכות רומי שיהודה הרג את עשו¹ [עיי' מה שכתבנו במס' כתובות יב. ד"ה כדי שיהא] ותירצו דשמא לא מת מיד ובא יהודה והרגו. ולי נראה לתרץ, דאע"פ דהיה קבלה ביד רומי, מ"מ מי אמר שאמת הוא קבלתם, ואינו כן אלא חושים הרגו. שוב נזכרתי בדברי התוס' במס' גיטין (נה:): דשמא לא מת עשיו באותה הכאה עד שעמד עליו יהודה והרגו. ועיי' בסדר הדורות (ב' אלפים

7. ספר חדושי אגדות חלק שני עמוד נג - מסכת סוטה

חושים בן דן תמן הוה ויקירן ליה אודנא. ומה שלא עשה א' מן השבטים האחרים, זהו מפני כי לא היו חושבים מתחלת המעשה שיהיו צריכים לדבר זה, וכאשר התחיל עשו לחלוק לא היה נמצא אצלם ההתעוררות, שאין כח ההתעוררות נמצא בתחלה רק כאשר הדבר ההוא [חדוש לון] מאוד כאשר נודע, ואז הוא מתעורר בכח לעשות מעשה, וחושים בן דן שלא ידע מתחלה המעשה' כלום, וכאשר כבר היו במחלוקת והוצרכו לשלוח אחר הראיה, ואז נאמר לו לחושים בן דן ואז היה מתעורר בכח להרוג את עשו:

ויש לך לדעת כי ראוי לעשו שיהיה נהרג ביד חושים בן דן דוקא שהוא אחרון בשבטים, ובמדרש (שו"ט י"ח) יש כי יהודה הרגו ועליו נאמר ידך בעורף אויבך כמו שהביא רש"י ז"ל בפ' החומש, כלל הדבר כי ההריגה הזאת ראויה לראש השבטים או לאחרון השבטים, וזה כי יעקב ועשו נולדו בבטן אחד, ועם כל זה הם מתנגדים הפכים, אבל מצד עצמם נמצאים ביחד דהיינו מצד הנגלה, אבל מכח הנסתר הם מתנגדים וכח יעקב גובר על עשו, ולפיכך זרע יעקב שהיה נמשך מכח נסתר של יעקב, כי כן ענין הזרע הקדוש הזה עד שהיה זרע של יעקב מוכן להרוג את עשיו, לדעת מי שאמר חושים בן דן, כי היה הוא האחרון והוא משלים שבעים נפש, ובשביל שהו אמשלים שבעים נפש ראוי הוא להשלים אותם ג"כ לסלק את הלוחם נגדם, ולמדרש שאמר יהודה הרגו, מפני שהוא מלך לוחם במתנגדים כמו כל מלך לכך ראוי לו דבר זה בפרט ולפיכך אמר יהודה הרגו. [וגמרא דידן עיקר שאמר חושים בן דן הרגו כמו שרמזנו לך בפנימית החכמה]. וכן מה שאמרה רבקה למה אשכל גם שניכם יום אחד, ראוי שיהיה סלוקם מן העולם ביום אחד, ויורה מה שהיו תאומים בבטן אחד. ובמדרש הנזכר (שם) אמרו יהודה הרגו מאחריו של עשיו, ולמה הרגו מאחריו לא מלפניו מפני שהיה קלסתר פניו של עשו דומה ליעקב, ועל דבר זה היו שני השעירים ביום הכפורים שוים ג"כ, כדאית' ביומא (ס"ב א') שהיו שני השעירי' שוים, כאשר רמזו במדרש (ב"ר פס"ה) לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדיי עזים טובים, ואמרו טובים לך וטובים לבניך, הרי לך כי יעקב ועשו שוין, ובדבר זה ג"כ ראוי שיהיו שוים שיהי' קבורת שניהם ביום אחד דוקא. ויש לך להבין את דבר זה מאוד:

8. ספר שיחות מוסר

עאמר לב

תרדמת ההרגל א' נצבים תשליא

ולכאנרה תמוה מדוע לא שאל אחד מהם את שאלת חושים בן דן, "ועד דאתי נפתלי מארעא דמצרים יהא אכי אבא מוטל בכזיון", ואיך יכלו בני יעקב שבטי י-ה לסבול מצב כזה. ✓
אלא הן הן הדברים, הם דברו ונתוכחו עם עשיו, והיו סבורים בכל דבור ודבור שאמרו לו, הנה אנו מנצחין אותו, ומדבור לדבור ומשאלה לחשובה הרי יעקב מוטל בכזיון, ומתוך כך הורגלו למצב, וטבעו של אדם שהוא מתרגל למצב הגרוע ביותר. לא כן חושים בן דן כבד השמיעה, שלא ידע כלל על הויכוח שמתנהל ביניהם, לעיניו נתגלה

9. ספר קול אליהו על בראשית פרק כג פסוק ד

בפסוק (בראשית כג. ד) ואקברה את מתי מלפני. הנה כאשר מתה שרה אמנו ויבקש אברהם אחוזת קבר בעדה, ועפרון ובני חת השיבו אמרים לו, **נמצא הלשון שבע פעמים, היינו, ואקברה את מתי מלפני** (שם), קבור את מתך (שם כ"ג. ו), מקבור מתך (שם), לקבור את מתי (שם כג. ח), קבור מתך (שם כג. יא), ואקברה את מתי (שם כג. יד), ואת מתך קבור (שם כג. טו), והקשו כל הקדמונים ז"ל על כפל לשון שבע פעמים בסגנון זה, והיה די בשלש או ארבע פעמים לפי חוקי הלשון, **ועוד יש להוסיף ולדקדק מדוע בשש פעמים הראשונות נזכר בתחלה קבורה ואחר כך מיתה, ובפעם שביעית נזכר בתחילה מיתה ואחר זה קבורה**. בטח יש בזה ענין לענות בו, אמנם יש לומר דהענין כך הוא, **דידוע כי בעת שרצה אברהם אבינו ע"ה לקבור את שרה אשתו במערת המכפלה היה מונחים שם אדם וחוה, וא"כ נצרכו עוד שם להניח ג' זוגות אברהם ושרה, יצחק ורבקה, יעקב ולאה, ועליהם מרמזים הפסוקים באומרים כאן ששה פעמים לקבור את מתי וכדומה. כנגד ששה צדיקים העתידיים לנח שם, וידוע מאמר חז"ל (סוטה י"ג ע"א) כשבאו בני יעקב למערת המכפלה לקבור את אביהם בא עשו לחרחר ריב ואמר שלי הוא וכו' מיד לקח חרב והתיז את ראשו של עשו והיה הראש מתגלגל עד שנפל למערת המכפלה וכו' ע"ש (ועיין בפדר"א ותרגום יונתן פ' ויחי) וגם ידוע מאמר חז"ל (ברכות דף י"ח) רשעים בחייהם קרוים מתיים אבל צדיקים במיתתם קרוים חיים ובגמרא (שבת קנ"ב) מקשינן והא כתיב כי עפר אתה ואל עפר תשוב ואיך אמרת דבמיתתם קרוים חיים, ומשני הריא שעה אחת קודם תחה"מ ע"ש. הרי חזינו דאצל הצדיקים שייך קבורה ואח"כ מיתה היינו שעה אחת קודם תחה"מ. לכן נכתב כאן ששה פעמים הלשון לקבור מתי וכדומה נגד הששה צדיקים הנ"ל שיצטרכו להקבר שם, אבל בפעם אחרונה כתיב ואת מתך קבור לרמוז על עשו שזכה להיות ראשו נקבר במערת המכפלה (עי' סוטה דף י"ג ע"א). דאצל רשעים מיתתם קודמת לקבורתם כי בחייהם קרוים מתיים לכן נכתב אצלם המיתה קודם להקבורה. (ברכת ראש על מס' נזיר. אמונה והשגחה. סערת אליהו):**

10. חידושי הגרי"ז מסכת סוטה דף יג עמוד א

גמ' ת"ר בא וראה כמה חביבות מצות על משה רבינו שכל ישראל כולן נתעסקו בביזה והוא נתעסק במצות שנאמר חכם לב יקח מצות, וכ"ה בשמו"ר (פ"ב, יט) ויקח משה את עצמות יוסף, עליו הכתוב אומר חכם לב יקח מצות, שכל ישראל היו עוסקים בכסף וזהב ומשה היה עסוק בעצמות יוסף. **ולכאורה צ"ע הלא גם ביזת מצרים היתה מצוה** שהרי אמר להם ה' (שמות יא, ב) דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב, **וא"כ גם בני ישראל לקחו מצוות ומאי עדיף המצוה של משה מהמצוה של ישראל שרק עליו נאמר חכם לב יקח מצות.**

ונראה לומר דהנה בפסו' הנ"ל דבר נא באזני העם וישאלו וכו' פירש"י אין נא אלא לשון בקשה, בבקשה ממך הזהירם על כך שלא יאמר אותו צדיק אברהם ועבדום וענו אותם קיים בהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם. והוא בברכות ט' ע"א, **ולכאו"צ"ע היכן מצינו שאמר לו הקב"ה למשה ציווי בלשון בקשה הלא בכ"מ הוא ציווי שמחוייבין לעשות כן, ומ"ש מצוה זו משאר המצוות שהוצרך לומר להם בלשון בקשה**, וגם צ"ע למה הוצרך לטעם שלא יאמר אותו צדיק וכו' מה שלא מצינו בשאר מצוות, **וע"כ צ"ל שבאמת לקיחת הביזה לא היתה מצוה שציוה הקב"ה, אלא שהקב"ה ציוה למשה שיבקשם שיעשו כן כדי שלא יאמר אותו צדיק וכו'**, וזהו דכתיב אח"כ (שם יב, לה) ובני ישראל עשו כדבר משה וישאלו ממצרים וכו', ולא כתי' עשו כדבר ה', דבאמת לא היה זה ציווי לבנ"י אלא דבר משה שביקשם לעשות כן. **ולפי"ז א"ש מה דלא חשיב ליה הגמ' לביזת מצרים מצוה, דבאמת לא היתה ביזת מצרים מצות ה' כלל אלא דבר משה בלבד**, ודו"ק.

11. חתם סופר על שמות פרק יא פסוק ב

וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה, יל"ד מ"ט לא קאמר כן בפ' שמות כי שם לא הזכיר שאלה באיש כלל רק אשה מאת שכנתה, תו קשי' מ"ט ציוה על זה עתה אחר שאמר לא אוסיף עוד ראות פניך. **וי"ל דהנה מרע"ה לא פנה אל הבזה רק נתעסק בעצמות יוסף (סוטה י"ג). וקשה מאי אולמי' דהאי עשה דעצמות יוסף מעשה דבזת מצרים, וי"ל דהקב"ה לא ציוה אלא איש מאת רעהו, ואין רעהו למרע"ה אלא המלך פרעה, כי האיש משה גדול מאוד בעיני עבדי פרעה, וא"כ כיון שכבר קודם צווי נשבע שלא יוסיף ראות פני פרעה תו לא חל עליו מצוה שאלה איש מאת רעהו, והא"ש בפ' שמות לא רצה הקב"ה להזכיר שאלה באנשים דא"כ תחול גם על מרע"ה ולא יכול להתעסק בעצמות יוסף לכן לא ציוה על הזכרים כלל רק אחר שאמר לא אוסיף ראות פניך וק"ל. [תקס"ח]:**

12. ספר יערות דבש - חלק ראשון - דרוש ב

אבל הענין, למה שאמרו [סוטה יג]. חכם לבב יקח מצות, שהכל הולכים אחר ביזה, ומשה לא הלך רק עסק בעצמות יוסף, ויש להבין הלא הליכה זו אחרי ביזה היתה הליכה של מצוה וקיום דברי ה', שאמר דבר נא באזני העם וישאלו וכו'. **וישראל קבלו שכר במצוה זו. אבל טעם הדבר, שהלא טענו על ישראל לפני אלכסנדר להשיב השאלה אשר בידם, והשיבו תן לנו שכר עבודה [סנהדרין צה]. וזה היה הטעם באמת מה', ליתן חלק שכר עבודה, ומשה מעולם לא נשתעבד במצרים ולא קבל שכר עבודה, ולכך לא הלך לקראת ביזה.**

וא"כ, אילו היו כותבים על חמור, יטענו מצרים א"כ ע"כ גם משה לקח מביזה שלנו, דאל"כ מנין לו, במדון היה עני, ואין שכינה שורה אלא על עשיר, וע"כ דלקח מביזה שלנו, ובו לא נשתעבדנו, ואם כן גוילה הוא ביד משה רבכם, וכדי ביון וקצף לומר כן על משה, ולכן כתבו נושאי בני אדם, וי"ל דהיה עשיר ממדון כנודע, כי היה שלל רב בידו ממלכותו אשר כבש:

13. תוספות הרא"ש מסכת סוטה דף יג עמוד א

אמרו סרח בת אשר נשתיירה מאותו הדור. תימה דהרבה נשתיירו דיאיר בן מנשה ומכיר בן מנשה נולדו בימי יעקב ולא מתו עד שנכנסו לארץ ולמה הלך אצל אשה, ובמדרש יש שטרח משה ג' ימים כדי לבקש ארונו פגעה בן סרח בת אשר אמרה לו מה אתה מבקש אמר לה ארונו של יוסף אמרה לו ארון של מתכת וכו'. ומפ' באותו מדרש שהטילוהו בנילוס כדי שלא ימצאוהו ולא יוכלו לצאת מפני השבועה.

14. ביאור הרד"ל

ביא	פרקי דרבי אליעזר פרק מח	ביאור הרד"ל
	א"ל והלא אמר פקד פקד קצרו של יוסף, וכחצו החוס' ומה שלא שאל למכיר ויאיר בני מנשה, בזה שהרי הן לא ידעו שפקד הוא מפני שקוד הגאולה נמסר לה כדהכא, והא גופיה מה שלא נמסר קוד הגאולה למכיר ויאיר בני מנשה, י"ל לפי שידעו שסרח תאריך היה לכלס גורמ' ת' שנה שנג' ימים הרבה כדאיתא צ"ר פ"ד וקה"ר פ"ט (וידרך ארץ זוטא פ"א שנכנסה נחיים לנן עדן). ועוד י"ל לפי שבני אפרים נכשלו וילאו קודם הקץ, לכן לא רצו למסור גם לבני מנשה שהיה ג"כ מבני יוסף כי לא היו מאמינים להם, ועיין בתוס' סוטה	
צמח שמו ומתחתינו יצמח ויבנה את היכל ה'. ולא נמסרו האותיות אלא לאברהם אבינו, ואברהם אבינו מסרן ליצחק, ויצחק מסרן ליעקב, ויעקב מסרן ליוסף, ויוסף מסרן לאחיו, (ג) ואשר בן יעקב מסר סוד הגאולה לסרח בת אשר. וכשבא		

15. משך חכמה על בראשית פרק נ פסוק כד

מה שהשביע יוסף את בני ישראל ולא את בניו משום שידע שבניו חלק מהם ירשו מעבר הירדן וירצו לקבורו אצלם ולא יעבירוהו את הירדן לכן צוה לבני ישראל שהם יקברוהו בארץ ישראל לא בעבר הירדן וכן היה דקברוהו בשכם כמו שכתוב ביהושע (סוף).

16. ספר חדושי אגדות חלק שני עמוד נג - מסכת סוטה

כדי שיתברכו מימיו. וכל זה מפני כי ידעו כי יוסף הוא המשביר, [וע"י] יוסף היה פרנסת מצרים, שכך היה ברכת יוסף [שיתפרנסו] בשבילו הכל, כדכתיב (בראשית מ"ט) משם רועה אבן ישראל שהיה מפרנס בניו ובנות, ולכך היו מניחים אותו בנילוס כדי שיתברכו מימיו. אבל דעת רבי נתן שהיה זה גנאי אם לא היה נתן לקבורה, ולכך אמר בקברניט של מלכים היה קבור ולא היה ידוע קבורו. וכל זה מפני שלא יעשו אותו ע"ז, לת"ק עדיף בנילוס משיהיה קבור עם רשעים, ולדעת רבי נתן עדיף קבורתו עם מלכים משיהיה מושלך בנילוס ולא יהיה נתן בקבורה:

17. מהרש"א חידושי אגדות מסכת סוטה דף יג עמוד ב

אף קובר אשתו ובניו דכתיב כו' וכתוב וימת ער ואונן. כיון דלא היו לער ואונן רק ז' שנים כמפורש בסדר עולם משמע להו דמתו בעון יהודה אביהם שלא גמר המצוה אע"ג דבקרא מפורש שמתו בהשחתת זרע הא והא גרמא כדאמר' פוקד עון אבות על בניו בשאוהזין מעשה אבותיהם בידיהם ואי לאו האי חטא דיהודה לא היו נענשים כיון דלא הוו בני עונשין ודו"ק:

18. ספר חדושי אגדות חלק שני עמוד נד - מסכת סוטה

(שם). וא"ר יהודה אמר רב ואיתימא ר' חמא ברבי חנינא מפני מה מת יוסף וכו': מפני שהנהיג עצמו ברבנות וכו'. כי כאשר מנהיג עצמו ברבנות ובשררה, נבדל מן הכלל עד שהוא נחשב אדם יחידי פרטי בעצמו ואינו מחשיב עצמו תוך שאר הכלל, ודבר זה ידוע כי הפרטי אין כחו כמי שהוא בכלל, כי המים שעומדים בעצמם ממהרים לקבל הפסד, ואלו המים שהם בנהר הם מקוימים, ולכך מי שמנהיג ברבנות ובזה הוא נבדל מן הכלל איך לו אריכת ימים:

19. ספר במדבר פרק כז

(יג) וראיתה אתה ונאספת אל עמיך גם אתה כאשר נאסף אהרן אחיך:

20. רש"י על במדבר פרק כז פסוק יג

כאשר נאסף אהרן אחיך - מכאן שנתאוה משה למיתו של אהרן. ד"א אין אתה טוב ממנו (דברים לב). על אשר לא קדשתם. הא אם קדשתם אותי עדיין לא הגיע זמנכם להפטר.

21. ספר גור אריה על במדבר פרק כז פסוק יג

ואם תאמר, דכאן משמע דאם היו מקדשים לא הגיע זמנם ליפטר, ובפרשת וילך משמע בהדיא, דאמר "בן מאה ועשרים שנה אנכי היום" (דברים לא, ב), מה [תלמוד לומר] "היום", 'היום מלאו ימי ושנותי' (ר"ה יא.), ואם כן הגיע זמנם ליפטר. [1] ויש לומר, דמלאו ימיו ושנותיו מה שראוי להיות חיות לפי טבעו, אבל לא מלאו ימיו ושנותו מה שראוי להיות לפי צדקותיו אם לא עשה החטא, ועכשיו שחטא - העמידו על חיי טבעו, לא על ידי זכותו. ופירושו זה נכון:

22. ספר משכיל לדוד על במדבר פרק כז פסוק יג

הק' הרא"ם ז"ל מההיא דאמרינן בפ"ק דר"ה היום מלאו ימי ושנותי ללמדך שהקב"ה יושב וממלא שנותיהן של צדיקים מיום ליום וכו' [2] והעלה שהם אגדות חלוקות ע"ש. ולהיות שהרבה הזהירו מן האר"י דבי עילאי ז"ל שלא לומר כן אלא לטרוח וליישב נראה לומר שכל דברי חכמים קיימים עזה"ד [3] שלעולם הקב"ה קצב מתחלה חיוו של משה ק"ך שנה וכמו שנרמז ג"כ בפרשת בראשית בשג"ם וכו' והיו ימיו ק"ך שנה אלא שאילו לא חטא במי מריבה עכשיו שהגיע לק"ך שנה היה נכנס לא"י וכל הימים הראשונים יפלו ולא היו מונין לו הק"ך שנה אלא מהך שעתא דשיבת ח"ל אינה עולה לו מן המנין דומיא דההיא דאמרינן במי ששהא עם אשתו עשר שנים דשיבת ח"ל אינה עולה לו מן המנין ה"נ כן אלא היה מתחדש כנשר נעורין ומפני שחטא מת כשעברו לו הק"ך שנים שלימות שנגזרו עליו מיום ליום וכו' ...

23. פרוש הט"ז על התורה - במדבר פרק כז פסוק יג

לא הגיע זמנכם להפטר. הרבה מקשים הא פירש"י ריש וילך היום מלאו ימי ושנותי כו' וכאן אמר שקודם זמנם מתו. ונראה לתרץ דודאי היה חי מניו השנים שהוקצבו לו אלא דרך הצדיקים לבקש שיתן להם הש"י יותר על הקצבה כדי לקיים עוד מצות כמו שאמר משה אעברה נא כו' כמבואר בפסוק יראת ה' תוסיף ימים, ולולא חטא זה היתה תפלת משה מקובלת והיה חי יותר מקצבתו אלא בחטא זה ביטל התוספת, ע"כ אמר כאן זמנכם ולא אמר זמן אלא דהזמן הקצוב הגיע אלא מה שאתם מבקשים תוספת לא הגיע:

24. שו"ת רדב"ז חלק ב סימן תשפב

שאלת ממני לתרץ לך שני מאמרים דקשו אהדדי פרק המקנא לאשתי ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום שאין ת"ל היום מלאו ימי ושנותי ללמדך שהקב"ה משלים שנותיהם של צדיקים מיום ליום ומחדש לחדש דכתיב את מספר ימיו אמלא. ובשבת פרק במה בהמה יוצאה תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר אף משה ואהרן בחטאם מתו שנאמר יען לא האמתם בי הא האמתם בי עדיין לא הגיע זמנם ליפטר מן העולם משמע בהדיא שלא מלאו שנותיהם.

תשובה כמדומה לי שלא ראית סוגיית הגמ' דגרסינן בשבת לעיל מינה דהך א"ר אמי אין מיתה בלא חטא ואין יסורין בלא עון וכו' מיתבי אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה מפני מה קנסת מיתה על אדם הראשון אמר להם מצוה קלה צויתו ועבר עליה והלא משה ואהרן שקיימו כל התורה כולה ומתו אמר להם מקרה אחד לצדיק ולרשע. הרי לך האי תנא דמלאכי השרת דס"ל דיש מיתה בלא חטא ומתריצין הוא דאמר כי האי תנא דתניא ר' שמעון בן אלעזר אומר אף משה ואהרן בחטאם מתו וכו' ופולגתא דתנאי היא אם מתו משה ואהרן בחטאם או בלא חטא. ומותבינן תו עליה דר' אמי ארבעה מתו בעטיו של נחש בנימין בן יעקב ועמרם אבי משה וישי אבי דוד וכלאב בן דוד וכו' מני אילימא תנא דמלאכי השרת והא איכא משה ואהרן אלא לאו ר' שמעון בן אלעזר היא פי' דאמר משה ואהרן בחטאם מתו ומודים בהני וש"מ יש מיתה בלא חטא ויסורין בלא עון ותיובתא דר' אמי תיובתא. הרי לך בהדיא דפולגתא דתנאי היא תנא דמלאכי השרת ס"ל דמשה ואהרן לא מתו בחטאם אלא שמלאו ימיהם כאידך דרשא דבן מאה ועשרים שנה אנכי היום וגו' וקרא דיען לא האמתם בי להקדישני לא בשביל זה נקנסה עליה' מיתה אלא שלא יכנסו לארץ כדמוכחא כמה קראי והיה יכול למהר כניסתם לארץ קודם שימלאו ימיהם אלא שגרם החטא ור' שמעון בן אלעזר ס"ל אף משה ואהרן בחטאם מתו ולא השלימו ימיהם וקרא דבן מאה ועשרים שנה אנכי היום דריש ליה ביום שנולד בו מת וכן פירש"י ז"ל. והוי יודע דאפי' שלא היה לנו מחלוקת מפורש אין זו שאלה כלל דאשכחנא בכמה דוכתי אגדות חלוקות זו על זו. וכדי להפיס דעתך אתרץ לך אפי' לדעת ר"ש בן אלעזר כי ראויים היו משה ואהרן שיוסיפו להם ימים ושנים יותר מהקצוב הם /להם/ כ"ש בזכות תפלתו של משה דלא גריעי מחזקיהו דכתיב ביה הנני יוסיף על ימיו וכו' אלא שגרם החטא ומתו בזמן הקצוב להם דכתיב את מספר ימיו אמלא. וזהו שאמר ר"ש ב"א הא אם האמתם בי עדיין לא הגיע זמנכם ליפטר מן העולם כי כפי הזכות לא הגיע הזמן אבל החטא גרם שלא יתארך הזמן אלא כפי מה שהיה קצוב להם לפי גזרתו ית'. ואתה אל תתמה כי מי שהגיע למדרגת מרע"ה לא היה ראוי שישלוח עליו המות שהרי לא היה בו מזוהמת הנחש כלום וכן נמצא במדרשים אלא שגרם החטא ואיפשר כי לזה כיוונו האומרים לא מת משה כתיב הכא וימת שם משה וכתוב התם ויהי שם עם ה' מה להלך עומד ומשמש אף כאן עומד ומשמש.

25. אדרת אליהו על דברים פרק לד פסוק ז

ומשה בן מאה ועשרים שנה. כמבואר שכל ימיו היו נקבצים וכולן היו שלמים עד אין תכלית. והוא במדרגת חו"ב שנכללין זה בזה, ונ' שערי בינה. שבחיו לא זכה לשער הנו"ן לפי שהוא בחכמה, כמו שנאמר (תהילים ח, 1), ותחסרהו מעט מאלהים, מן המלאכים שהם חיים לעולם. ואמר (שמות לג, כג), ופני לא יראו, (שם פסוק כ') כי לא יראני האדם וחי, אבל במותו זכה לכולם. לא כהתה עינו. בבואה, שהנביאים נקראו רואים וחזוים. ולא נס לחה. בחכמה, שנאמר בו (שמות ב, ז), כי מן המים משיתוהו, דאשקי לכל גופא. וכמו שאמרו (מגילה יג, א), 'אבי אבי אבי' אב בתורה אב בחכמה אב בבואה, שלכולם זכה, וכל הנביאים וחכמים נפסק מהם במותם אבל כאן לא נפסק כלל וכלל במותו. ומה שהיה חי מאה ועשרים שנה, לפי שהוא תרומתו של עולם [והוא בינונית אחד מתמשים ועולה מן קיום העולם שהוא ששת אלפים שנה אחד מתמשים הוא

ימי חייו של משה מאה ועשרים שנה. ואלמלא מי מריבה היו נותנים לו בעין יפה | והיה אחד מארבעים כדין עין יפה ואז היו שנותיו מאה וחמשים שנה. והגאון ז"ל קיצר בדבריו] אבל בשביל מי מריבה נטלו ממנו שלשים שנה. וזהו שאמרו (שבת נה, ב), אף משה ואהרן וכו' עדיין לא הגיע זמנכם וכו'. ולכן ויבכו אותו שלשים יום, והוא יום לשנה. וזאת נגזר עליו מקברות התאוה, כאשר מסר נפשו וביקש (במדבר יא, טו). הרגני וגו'. וכן נתנבאו אלדד ומידד (סנהדרין יז, א), תיכף משה וכו', וכן אמר (במדבר שם). ואל אראה ברעתי, מפני שהיה בעיני משה רע מאד אשר היו מתאוננים לתת להם בשר, כי מדרגתם היה לאכול לחם מן השמים. ועל זה נאמר (בראשית ו, ג. ועיין חולין קלט, ב. ובר"ר כו, טו), בשגם הוא בשר והיו ימיו מאה ועשרים שנה:

26. ספר שערים מצויינים בהלכה

ללמדך שהקב"ה משלים שנותיהם של צדיקים כו'. קשה דאיתא במס' שבת (נה:): אף משה ואהרן בחטאם מתו כו' הא האמנתם בי עדיין לא הגיע זמנכם ליפטר מן העולם, ומשמע דלא מלאו שנותיהם, ותיירץ בשו"ת הרדב"ז (ח"ב סי' תשפכ) דראויים היו משה ואהרן שיוסיפו להם שנים יותר מהקצוב, אלא שגרם להם החטא ומתו בזמן הקצוב להם, דכתיב "את מספר ימיך אמלא", ומי שהגיע למדרגת מרע"ה לא היה ראוי שישלוט עליו המות, שהרי לא היה בו מזהמת הנחש כלום, אלא שגרם החטא. [ועי' בגמ' יבמות (מט:): פלוגתא רע"ק וחכמים, דרע"ק סוכר זכה משלימין לו שנותיו, לא זכה פוחתין לו, וחכ"א זכה מוסיפין לו, לא זכה פוחתין לו.] וראיתי בספר חסידים (סי' תשמז) שפי' הכתוב (קהלת ד-ב) "ושבח אני את המתים שכבר מתו" אלו משה ואהרן שמתו לפני זמנם והיה להם לחיות יותר, "מן החיים" אלו שהיה להם למות בשביל עונותיהם ומאריכין ימיהם מפני שאוכלין שכרם בעוה"ז.

27. רמב"ן דברים פרשת וילך פרק לא

(ב) ויאמר אלהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום - וזה לנחם אותם על ענינו, כלומר אני זקן ואין לכם עוד תועלת ממני, ועוד כי השם צוני שלא אעבור שם. ואל תפחדו ואל תיראו, כי ה' יעבור עמכם לא יסלק שכינתו מכם בעבורי, ויהושע הוא העובר לפניכם במקומי. ואע"פ שמשנה רבינו היה בתקפו ובבריאותו, כאשר העיד הכתוב (להלן לד ז) לא כהתה עינו ולא נס לחה, אמר להם כן לנחמם. ורש"י כתב, לא אוכל עוד לצאת ולבוא לפי שה' אמר אלי לא תעבור את הירדן. ואינו נכון. ועל דעת ר"א, לצאת ולבוא למלחמה כי חלשו כחותיו בזקנותו. וגם זה איננו נכון. ורבותינו אמרו (סוטה יג ב), מלמד שנסתמו ממנו מעיינות חכמה. והיה זה במעשה נס, שלא ידאג לתת גדולה ליהושע בפניו:

28. רבינו בחיי דברים פרשת וילך פרק לא

לא אוכל עוד לצאת ולבוא. במלחמה, כמו שעשיתי עד עתה במלחמת סיוחן ועוג. והרמב"ן ז"ל פירש כי לנחם אותם במיתתו אמר כן, שהרי בודאי ככחו אז כחו עתה, וכן הכתוב מעיד שאפילו בשעת מותו לא כהתה עינו ולא נס לחה, אבל רצה לחזק את לבם ולהודיעם כי יהושע משרתו ימלא מקומו וינחילם את הארץ. ודרשו רז"ל: (סוטה יג ב) לצאת ולבוא, בדברי תורה, מלמד שנסתמו ממנו מעיינות חכמה, והנה זה היה מעשה נס לבלתי ידאג ויגדל עצבונו על המיתה, ועוד מסבה אחרת כדי שיטול יהושע השררה והמלכות בחיי משה.

29. שפתי כהן על דברים פרק לא פסוק ב

ובזהר זה לשונו לא אוכל לצאת ולבוא וסמך ליה וה' אמר אלי, דלא יהיב ליה רשותא, וחז"ל אמרו (סוטה י"ג ע"ב) לא אוכל לצאת ולבוא שנסתמו ממנו מעיינות החכמה, והיה זה כדי שלא ידאג בראותו יהושע ממלא מקומו ויפטר בדאבון, כי אין הקב"ה רוצה להדאיב ידיו, ויפטר מן העולם בשמחה. ודייק אומרם ז"ל נסתמו ממנו מעיינות החכמה, לא אמר נסתמה ממנו החכמה, כי אם נסתמה ממנו החכמה היה דואג ודואב.